

Ангеліна ХОМЕНКО

старший викладач кафедри журналістики,
Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»»;
аспірантка
Інститут вищої освіти НАПН України
<https://orcid.org/0009-0005-5938-6205>

ГОТОВНІСТЬ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

У статті комплексно досліджено готовність до впровадження штучного інтелекту (ШІ) в освіту журналістів. Проаналізовано поняття «готовність» у контексті трансформації мислення та застосування інноваційних технологій у бізнесі, освіті та журналістиці.

Досліджено міжнародний досвід інтеграції ШІ у вищій освіті (Гонконг, Швеція), рівень підготовленості студентів до використання ШІ (Мексика [11]), а також сприйняття ШІ серед журналістів (Йорданія). Особливу увагу приділено аналізу готовності українських викладачів журналістики до використання ШІ в освітньому процесі (на прикладі Українського державного університету імені Михайла Драгоманова та Університету економіки та права «КРОК»). Виявлено, що рівень обізнаності викладачів щодо ШІ є помірним, а їхні оцінки доцільності та етичності його використання суттєво різняться.

У дослідженні застосовано аналіз наукової літератури, порівняльний метод для визначення відмінностей між міжнародним і українським досвідом, метод екстраполяції в розробленні рекомендацій для закладів вищої освіти, а також вторинне дослідження за допомогою бази Google Scholar. Для емпіричної частини використано анкетування викладачів журналістики, результати якого дозволили оцінити рівень їх готовності до впровадження ШІ в освітній процес.

Результати дослідження підкреслюють необхідність розвитку цифрових компетентностей викладачів, студентів і журналістів, а також формування стратегічних підходів до інтеграції ШІ в освітній та медійний простір.

Ключові слова: журналістика, вища освіта, штучний інтелект, готовність, цифрові компетентності, етика.

Anhelina KHOMENKO

READINESS TO IMPLEMENT ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE EDUCATIONAL PROCESS

The article examines readiness for implementation of artificial intelligence (AI) in journalism education. The term “readiness” is defined in the context of transformational thinking and application of innovative technologies in business, education, and journalism. Experience of several countries in AI implementation is explored: integration of AI in higher education (Hong Kong, Sweden); level of students’ readiness for AI application (Mexico); attitude towards AI among journalists (Jordan).

Special attention was given to the analysis of readiness to use AI in teaching journalism by Ukrainian university teachers, drawing from experience of Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University and KROK University of Economics and Law. The level of educators’ AI awareness is assessed as moderate, while their opinions on the appropriateness and ethos in AI application vary significantly. In addition to literature review, a number of methods were applied: a comparative method to identify differences between international and Ukrainian practices in AI implementation and application; an extrapolation method for developing recommendations

for higher education institutions; secondary research while using Google Scholar database. For the empirical part, an opinion survey of journalism teachers was conducted, which allowed to assess their readiness to implement AI in the educational process.

The findings underscore the necessity to develop digital competencies of educators, students, and journalists, as well as to formulate and advance strategic approaches to integrating AI into education and media.

Key words: journalism, higher education, artificial intelligence, readiness, digital competences, ethics.

У роботі розглянуто визначення поняття готовності; результати досліджень готовності бізнесу до впровадження штучного інтелекту (ШІ), дослідження щодо готовності викладачів закладів вищої освіти щодо використання штучного інтелекту (зокрема, приклади Гонконгу та Швеції [4; 8]), готовності студентів до використання штучного інтелекту (на прикладі Мексики) та готовності журналістів використовувати штучний інтелект у професійній діяльності (йорданське телебачення [9]), готовність журналістів писати про штучний інтелект. Також ми дослідили готовність українських викладачів, які готують бакалаврів із журналістики, до використання штучного інтелекту в професійній діяльності (Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»»).

Зокрема, А. Ваджід та А. Хан визначили фактори, що впливають на готовність бізнесу до використання штучного інтелекту. Науковці дослідили 74 публікації, опубліковані між 2013 і 2023 роками, використали метод SLR для визначення й аналізу причин і переваг, які досліджували різні дослідники в літературі. Дослідники дійшли висновку, що визначеними факторами штучного інтелекту є стратегія та бачення, підтримка вищого керівництва, бізнес-потенціал штучного інтелекту, відповідність процесу штучного інтелекту, доступність ресурсів, розмір організації, обов'язки, організаційна структура, залучення вищого керівництва, культура, організаційна ІТ-інфраструктура, управління змінами та команда проєкту: «Результати також відображають високий рівень невдач в організаціях, що базуються на кейсах, таких як фактори готовності до штучного інтелек-

ту, які можуть допомогти у впровадженні штучного інтелекту в будь-якій організації та усунути низький рівень невдач. Отримані дані свідчать про те, що фактори готовності до штучного інтелекту є надзвичайно важливими для впровадження штучного інтелекту в організаціях. Топ-менеджмент повинен урахувати важливість усіх факторів готовності до впровадження штучного інтелекту в державних і приватних організаціях, щоб надати штучному інтелекту конкурентні переваги, підвищити ефективність, інновації та зростання» [1, с. 235].

Д. Холмстрьом характеризує ставлення керівників до штучного інтелекту: «Впровадження технологій штучного інтелекту відкриває одну з найбільших можливостей і водночас створює один із найсерйозніших викликів, з якими стикаються організації. Однак багато керівників мають слабе уявлення про те, як розв'язувати ці проблеми. Вони визнають, що штучний інтелект відіграє вирішальну роль у діяльності організацій, але не знають, як їхні компанії можуть упроваджувати штучний інтелект для досягнення бажаних результатів діяльності та сприяння ефективній цифровій трансформації» [3, с. 335].

«Представлена система вимірювання готовності організації до впровадження штучного інтелекту покликана полегшити такий розгляд, даючи змогу кількісно оцінити потенціал фірми для цифрової трансформації в чотирьох ключових вимірах: технології, діяльність, межі та цілі. Таким чином, він може бути використаний, щоб допомогти організаціям розробляти та розвивати свої бізнес-можливості на основі штучного інтелекту, уможливаючи більш повне відображення можливостей та вузьких місць цифрової трансформації» [3, с. 332].

Я. Йонк, М. Вайсерт та К. Вирткі об'єднали висновки інтерв'ю з 25 експертами зі штучного інтелекту з висновками наукової та практичної літератури, щоб зібрати 18 факторів готовності до штучного інтелекту та 58 ілюстративних показників у п'яти категоріях: «Організації повинні постійно оцінювати та розвивати свою готовність до штучного інтелекту в процесі його впровадження й описати відповідні аспекти, які слід урахувати. Це включає природу штучного інтелекту як GPT, особливості контексту та цілей, а також взаємодію готовності штучного інтелекту та прийняття штучного інтелекту» [4, с. 18].

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні готовності викладачів журналістики до впровадження штучного інтелекту. Як демонструють попередньо оглянуті дослідження імплементації ШІ в бізнесі – це охоплення як технологічних, так і організаційних аспектів. Для успішної інтеграції штучного інтелекту в будь-якій сфері необхідно враховувати різноманітні фактори: від стратегічного бачення компанії до навичок персоналу.

Завдання дослідження: проаналізувати наукові підходи до визначення поняття «готовність» у контексті цифрової трансформації та впровадження інноваційних технологій; ознайомитися з міжнародним досвідом готовності до впровадження штучного інтелекту у сферах бізнесу, освіти та журналістики; вивчити рівень готовності викладачів українських ЗВО, які здійснюють підготовку бакалаврів за спеціальністю 061 «Журналістика», до інтеграції ШІ в освітній процес (на прикладі двох університетів); визначити ключові бар'єри та чинники, що впливають на позитивне/негативне сприйняття ШІ викладачами; сформулювати практичні рекомендації для підвищення рівня готовності ЗВО до впровадження ШІ у професійну підготовку журналістів.

Методи та методика дослідження. Для розв'язання визначених завдань у дослідженні застосовано метод аналізу наукової літератури, пов'язаної з темою досліджен-

ня; порівняльний метод дав можливість виокремити відмінності між зарубіжним і українським досвідом; метод екстраполяції використано в написанні рекомендацій для закладів вищої освіти; вторинне дослідження за допомогою Google Scholar.

Результати дослідження. Р. Лам, В. Чан, Х. Вонг (Гонконг) вивчили сприймання та готовність викладачів до застосування штучного інтелекту у викладанні та навчанні у вищій освіті. Науковці зібрали понад 100 відповідей на опитування під час серії семінарів зі штучного інтелекту, які відбулися з березня по червень 2023 року. «Результати показали, що викладачі неоднозначно ставляться до технології штучного інтелекту. Тоді як більшість сприймали штучний інтелект як інструмент, який може підвищити їх ефективність, продуктивність і сприяти добробуту людей, деякі відчували незручність, коли думали про штучний інтелект, і вважали його загрозою для свого майбутнього. Однак більшість погодилася, що штучний інтелект може допомогти досягти загального блага. Щодо своєї готовності викладачі висловили впевненість у викладанні основних понять штучного інтелекту, представленні складного матеріалу та підтримці навчання студентів. Вони також висловили намір продовжувати вивчати штучний інтелект, оновлювати нові програми ШІ та використовувати його для навчання. Крім того, вони вважали вміст штучного інтелекту корисним з позиції ефективного вивчення концепції. Нарешті, адміністрування на їхньому факультеті/відділі/підрозділі було однією зі сфер, де вони шукали допомоги в застосуванні штучного інтелекту у викладанні. У результаті це дослідження дає цінну інформацію про сприйняття та готовність викладачів застосовувати штучний інтелект у викладанні та навчанні у вищій освіті» [5, с. 5380].

Сприйняття викладачами університетів відповідальності та штучного інтелекту у вищій освіті – експериментальне філософське дослідження від С. МакГрат, Т. Серратто Паргман, Н. Ют, П. Ю. Палмгрен. Опитування надіслали всім викла-

дачам одного з найбільших університетів Швеції. «Велика кількість викладачів університетів повідомили про низький рівень розуміння штучного інтелекту, але значний відсоток із них також вважав, що ШІ може сприяти створенню більш справедливої системи підтримки для студентів. З погляду розвитку компетенцій викладачам університетів може знадобитися навчання, щоб зрозуміти наслідки технологій штучного інтелекту для їх викладання та краще підготувати їх до інших технологій, які зараз застосовуються у вищій освіті» [8, с. 8].

Розширення можливостей викладачів бути готовими до ШІ дослідили Р. Лукін, М. Кукурова, К. Кент, Б. дю Буле: «Готовність до штучного інтелекту можна сформулювати як контекстуалізований спосіб допомоги людям зрозуміти штучний інтелект, зокрема ШІ, керований даними. Природа навчання готовності до штучного інтелекту – це не те саме, що просто вивчення ШІ. Радше готовність до штучного інтелекту визнає різноманітність професій, робочих місць і секторів, для яких штучний інтелект має потенційний вплив. <...> Ми припустили, що такий підхід може ґрунтуватися на концепції готовності до штучного інтелекту, і що для цього необхідно чітко визначити відмінності між людським і штучним інтелектом і важливість застосування штучного інтелекту до завдань, де він має ключові переваги, дозволяючи людям продовжувати прикласти себе до завдань, які виграють від їхньої сили та переваги» [6, с. 1].

Д.-К. Мах та Н. Гросс дослідили штучний інтелект у вищій освіті: вивчили використання викладачами, самоефективність, чіткі профілі й потреби у професійному розвитку та визначили чотири чіткі профілі (LCA) поглядів викладачів на ШІ для викладання та навчання на основі їхніх передбачуваних переваг і проблем, котрі «назвали оптимістичними, критичними, критично рефлексивними та нейтральними. З них оптимістичні та критично рефлексивні профілі охоплювали одну третину викладачів, що брали участь, тобто більшість. Критичний профіль був

представлений дещо менше, а нейтральний профіль складався лише з 5% викладачів. Таким чином, наші результати вказують на досить оптимістичний і критично рефлексивний погляд на ШІ для викладання та навчання...» [7, с. 11].

Готовність студентської спільноти до використання штучного інтелекту у вищій освіті досліджувалася в рамках Саміту з питань ШІ в освіті на конференції IFE, що проходила в Монтеррей, Нуево-Леон з 23 по 25 січня 2024 року. Там відбувся футуристичний семінар «Застосування ШІ в освіті», де учасникам запропонували пройти опитування. Результати засвідчили таке: «Хоча учасники відкриті до використання ШІ, студенти бачать більше переваг. Це може бути пов'язано з такими інноваціями, як цифрові асистенти з голосовим управлінням і чати зі штучним інтелектом, які генерують відповіді на навчальні питання і підвищують готовність студентів використовувати їх. Для решти учасників переваги менш очевидні. Це може бути пов'язано з розумінням того, що впровадження ШІ в освіту має бути цілеспрямованим, із достатніми ресурсами для полегшення викладання (навчання). Сприйняття цих учасників також пов'язане з необхідністю інвестування в ресурси, що підвищують якість освіти. Крім того, необхідно розробити політику та етичні настанови, які керуватимуть його використанням в освітній спільноті, особливо для студентів. Статистичний аналіз не може бути виконаний, щоб побачити вплив типу учасника. У подальшій роботі валідація опитування буде застосована в іспаномовних країнах, і, таким чином, буде вивчена підготовка спільнот вищої освіти в Мексиці та Латинській Америці» [11, с. 309].

Готовність йорданських журналістів до використання штучного інтелекту досліджували Т. М. А. Шарадга, З. Тахат, А. О. Сафорі. Результати засвідчують, що існує чіткий ефект від використання методів штучного інтелекту, згідно зі сприйняттям журналістів у редакціях новин на йорданському телебаченні. «Існують відмінності між відповідями респондентів-журналіс-

тів щодо причин небажання редакцій йорданського телебачення використовувати технології штучного інтелекту. <...> Журналісти в редакціях новин йорданського телебачення володіють різними навичками, зокрема: використання соціальних мереж для проведення досліджень, публікації новинних матеріалів та автоматизованих програм виробництва контенту». Автори рекомендують: «1. Створення комплексного стратегічного документа щодо концепції застосування штучного інтелекту та його зв'язку з медіа і механізмами, в яких вони функціонують, у світлі сучасних змін, що враховують сучасні технології. 2. Відкритість йорданського телебачення до світу і спілкування та організована комунікація з передовими електронними засобами, колл-центрами та міжнародними інформаційними агентствами. 3. Використання інформаційно-комунікаційних технологій та застосування їх у всіх медіацентрах, на додаток до надання різноманітних джерел знань, як-от електронні та паперові центри, а також забезпечення бази даних і статистики, які обслуговують роботу цих центрів» [9, с. 246].

Готовність журналістів писати про штучний інтелект досліджували С. Шаоцзін, З. Юцзя, С. Бін, Ц. Ібей: «У фокусі дослідження – те, як газети висвітлювали тему штучного інтелекту протягом останніх десятиліть». Проаналізувавши 1776 новинних статей, відібраних із чотирьох провідних газет («New York Times», «Washington Post», «Guardian» і «USA Today»), дослідники вивчили загальний ландшафт висвітлення теми, а також те, як ЗМІ подають цю тему, використовуючи змішану методологію (тобто автоматичний контент-аналіз і ручне кодування). З накопичених статей було виділено чотирнадцять основних тем (наприклад, регулювання та політика, ризики та зброя). «Дослідження виявило, що журналісти використовували різні засоби фреймінгу, зокрема лексичні сполуки і схеми аргументації, щоб представити ШІ як складну, потужну та значущу проблему. Крім того, різні актори (наприклад, дослідницькі

спільноти, уряди, бізнес-сектори) об'єдналися в складну мережу в медіадискурсах» [10, с. 1].

У дослідженні готовності українських викладачів, які готують бакалаврів з журналістики, до використання штучного інтелекту в професійній діяльності в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова взяло участь 80 респондентів. Найдовший досвід роботи у вищій освіті серед опитаних становить 17 років. Дослідження проводилося шляхом опитування у Google Forms із квітня по травень 2024 року.

Більшість викладачів (37,5%) інколи використовують інструменти штучного інтелекту; рідко та ніколи не використовували 25% опитаних; 12,5% часто використовують інструменти штучного інтелекту. Більшість викладачів оцінили доцільність використання інструментів штучного інтелекту у викладанні дисциплін для бакалаврів із журналістики на «3» за п'ятибальною шкалою, при цьому етичність використання ШІ-інструментів – теж на «3» за п'ятибальною шкалою.

У дослідженні готовності українських викладачів, які навчають бакалаврів із журналістики, до використання штучного інтелекту в професійній діяльності у Вищому навчальному закладі «Університет економіки та права «КРОК»» взяло участь 80 респондентів. Найдовший досвід роботи у вищій освіті серед опитаних становить 27 років. Дослідження проводилося шляхом опитування у Google Forms у жовтні 2024 року.

Більшість викладачів вважають, що добре обізнані з можливостями штучного інтелекту у сфері журналістики. Думки викладачів щодо важливості готувати студентів-журналістів до роботи зі штучним інтелектом розділилися порівну на оцінках «3», «4», «5» за п'ятибальною шкалою, де 1 – зовсім не важливо, 5 – дуже важливо. Щодо емоційного сприйняття викладами використання штучного інтелекту студентами в завданнях, які передбачають використання цих інструментів, результати розділилися порівну між позначками «2»,

«4» та «5» за п'ятибальною шкалою, де 1 – негативно, 5 – позитивно. Усі викладачі однаково сприймають використання штучного інтелекту здобувачами освіти в тих завданнях, які не передбачають використання ШІ-інструментів: показник «3» за п'ятибальною шкалою, де 1 – негативно, 5 – позитивно.

Пояснення результатів. Отримані результати підтверджують наявність помірного рівня готовності викладачів українських закладів вищої освіти до впровадження штучного інтелекту в освітній процес за спеціальністю «С7 – Журналістика». Це проявляється, зокрема, в:

– епізодичному використанні ШІ-інструментів в освітній діяльності (лише 12,5% використовують часто);

– середніх оцінках етичності та доцільності застосування ШІ (більшість відповіли на рівні 3 за 5-бальною шкалою);

– розмитості емоційного ставлення до використання ШІ студентами.

Порівняно з міжнародними кейсами, український досвід демонструє схожі тенденції занепокоєння, обережності та обмеженого впровадження, як і в дослідженнях викладачів з Гонконгу [5] і Швеції [8]. Разом із тим іноземні університети вже впроваджують цільові програми підвищення кваліфікації, спрямовані на розвиток компетентностей, необхідних для інтеграції ШІ в освітній процес [6].

Також варто відзначити, що подібно до викладачів з Мексики українські респонденти визнають потребу в стратегічному підході до цифровізації, але не мають системної підтримки чи інституційної рамки.

Ключовою проблемою, яка постає з аналізу, є відсутність уніфікованого підходу до етичного регулювання використання ШІ в освітньому середовищі. Це корелює з міжнародними висновками про необхідність створення локальних політик і кодексів [7].

Таким чином, результати свідчать про нагальну потребу в інституціоналізації

цифрової трансформації освітніх програм журналістики шляхом системного підвищення цифрової компетентності викладачів, оновлення змісту навчання та формування етичної культури використання ШІ в освіті.

З огляду на вищезазначене для підвищення готовності викладачів за спеціальністю «С7 – Журналістика» до використання інструментів штучного інтелекту рекомендуємо ЗВО, де здійснюють підготовку журналістів:

1. Адміністрації (спільно з інститутами журналістики) розробити стратегічний план цифровізації з інтеграцією ШІ у викладання журналістики до 31 грудня 2025 року. Це відповідає вимогам цифрової трансформації освіти, зазначеної в Національній стратегії розвитку вищої освіти України. Очікуваний результат – наявність затвердженого плану, включення модулів із вивчення штучного інтелекту до освітньої програми;

2. Відділам підвищення кваліфікації/кафедрам журналістики (із залученням внутрішніх ІТ-ресурсів або партнерів із ЗМК) організувати не менше 2 семінарів/тренінгів із використання штучного інтелекту в журналістиці та освіті до кінця навчального року 2025/2026. Очікуваний результат – участь щонайменше 70% викладачів кафедри, сертифікати участі;

3. Науково-методичним радам/кафедрам журналістики розробити локальний етичний кодекс використання ШІ в освітньому процесі до березня 2026 року. Доцільно залучити фахівців із права/філософії. Очікуваний результат – затверджений документ на рівні факультету/ЗВО;

4. Гарантам освітніх програм (ОП) «С7 – Журналістика» оновити ОП бакалаврату з урахуванням навчальних модулів щодо використання штучного інтелекту до чергової акредитаційної або проміжної експертизи (непізніше I семестру 2026–2027 н.р.). Очікуваний результат – наявність відповідних навчальних результатів у ОП та силабусач.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Ali, W., & Khan, A. Z.** (2024). Factors influencing readiness for artificial intelligence: a systematic literature review. *Data Science and Management*. <https://doi.org/10.1016/j.dsm.2024.09.005>
2. **Chounta, I.-A., Bardone, E., Raudsep, A., & Pedaste, M.** (2021). Exploring Teachers' Perceptions of Artificial Intelligence as a Tool to Support their Practice in Estonian K-12 Education. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*. <https://doi.org/10.1007/s40593-021-00243-5>
3. **Holmstrom, J.** (2021). From AI to digital transformation: The AI readiness framework. *Business Horizons*. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2021.03.006>
4. **Jöhnk, J., Weißert, M., & Wyrтки, K.** (2020). Ready or Not, AI Comes – An Interview Study of Organizational AI Readiness Factors. *Business & Information Systems Engineering*. <https://doi.org/10.1007/s12599-020-00676-7>
5. **Lam, P. L. C., Chan, W. K. W., & Wong, H. L.** (2023). Exploring teachers' perceptions and readiness of applying ai in teaching and learning in higher education. *Y 16th annual International Conference of Education, Research and Innovation*. IATED. <https://doi.org/10.21125/iceri.2023.1339>
6. **Luckin, R., Cukurova, M., Kent, C., & du Boulay, B.** (2022). Empowering educators to be AI-ready. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 100076. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2022.100076>
7. **Mah, D.-K., & Groß, N.** (2024). Artificial intelligence in higher education: exploring faculty use, self-efficacy, distinct profiles, and professional development needs. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 21(1). <https://doi.org/10.1186/s41239-024-00490-1>
8. **McGrath, C., Cerratto Pargman, T., Juth, N., & Palmgren, P. J.** (2023). University teachers' perceptions of responsibility and artificial intelligence in higher education – An experimental philosophical study. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 100139. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2023.100139>
9. **Sharadga, T. M. A., Tahat, Z., & Safori, A. O.** (2022). Journalists' Perceptions towards Employing Artificial Intelligence Techniques in Jordan TV's Newsrooms. *Studies in Media and Communication*, 10(2), 239. <https://doi.org/10.11114/smc.v10i2.5749>
10. **Sun, S., Zhai, Y., Shen, B., & Chen, Y.** (2020). Newspaper coverage of artificial intelligence: A perspective of emerging technologies. *Telematics and Informatics*, 53, 101433. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2020.101433>
11. **Vázquez-Villegas, P., García-Chitiva, M. d. P., Valdes-Ramirez, D., & Zavala, G.** (2024). Readiness of the Student Community for Using Artificial Intelligence in Higher Education. *Tenth International Conference on Higher Education Advances*. Universitat Politècnica de València. <https://doi.org/10.4995/head24.2024.17286>

Отримано: 16.06.2025
Рекомендовано: 23.07.2025
Опубліковано: 25.09.2025